

Kinga WOJTAS

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0002-2712-4607

Partie mniejszości węgierskiej na Słowacji w latach 1989–1998. Aktorzy, elity, wyborcy

Streszczenie: Celem artykułu jest pokazanie wielości i różnorodności partii węgierskich funkcjonujących w latach 1990–1998 w systemie partyjnym Słowacji, a zatem przed powstaniem w 1998 r. Partii Węgierskiej Koalicji – Strana maďarskej koalície (SMK). Tekst ten koncentruje się na odpowiedzi na pytania: 1) kim byli ich liderzy i elita partyjna – czy można mówić o ciągłości personalnej reprezentacji mniejszości od 1990; oraz 2) kto głosował na poszczególne partie mniejszości węgierskiej. Wątkiem marginalnym, będzie refleksja na temat, jakie miejsce zajmowały analizowane partie w układzie rywalizacyjnym. Tekst też próbuje odpowiedź na pytanie, czy powstanie SMK oznaczało intensyfikację konfliktu narodowościowego w słowackim systemie partyjnym.

Słowa kluczowe: partie etniczne, Słowacja, mniejszość węgierska, elity partyjne, wybory

Aksamitna rewolucja w 1989 roku uaktywniła w słowackiej części Republiki Czechosłowackiej podział etniczny, którego podstawy społeczne miały kilkusetletnie źródła, a który nową odsłonę organizacyjną uzyskała na przełomie 1989/1990 roku, wtedy to monopol komunistycznej partii Czechosłowacji został zakwestionowany i rozpoczęła się budowa konkurencyjnego, pluralistycznego systemu partyjnego. Oznaczało to możliwość tworzenia także partii mniejszości narodowych. Ugrupowania mniejszości węgierskiej stały się istotnym, ale i oddzielnym nurtem w ramach antykomunistycznej opozycji demokratycznej (Bakke, Sitter, 2005, s. 257). Uwaga niniejszego tekstu obejmuje okres od końca 1989 roku, kiedy to można było zaobserwować wyniki samoorganizowania się społeczeństwa po aksamitnej rewolucji, do 1998 roku, czyli momentu powstania Partii Węgierskiej Koalicji – *Strana maďarskej koalície* (SMK) i pierwszego startu tej koalicji w wyborach parlamentarnych. Czas ten zawiera więc również moment rozpadu Czechosłowacji w 1993 roku. Podkreślmy, że przedmiotem niniejszych rozważań jest słowacka część

tego państwa, a następnie suwerenna Słowacja, dlatego też analizie zostanie poddana aktywność sił węgierskich w regionalnej słowackiej Radzie Narodowej, a następnie w Radzie Narodowej Republiki Słowacji. Uzasadnia to też analizę partii węgierskich w sposób nieprzerwany od końca 1989 do 1998 r. i rezygnację z szerszego zajmowania się „aksamitnym rozwodem” w 1993 r. Choć należy pamiętać, że do 1993 r. klasyczny rozłam socjopolityczny centrum/peryferie (Lipset, Rokkan, 1967) na tym obszarze miał także, poza słowacko-węgierskim, drugi wymiar i oznaczał konflikt czesko-słowacki (Hlousek, Kopecek, 2005, s. 6).

Analizując polityczne organizacje mniejszości węgierskiej na Słowacji, zazwyczaj koncentruje się uwagę na Partii Węgierskiej Koalicji, która współtworzyła gabinety w Republice. Studia w tym obszarze zajmują się również podziałem, do którego doszło w 2009 r. w ramach obozu węgierskiego i powstaniem partii Most-Hid, która zajęła miejsce SMK w parlamencie. Bada się również układ sił między tymi partiami i ich wizjami polityki etnicznej (Wojtas, 2017, s. 73–100). Niniejszy tekst stawia sobie za zadanie uzupełnić stan wiedzy na temat politycznej reprezentacji mniejszości węgierskiej na Słowacji i zrekonstruować drogę organizacji węgierskich do zjednoczenia w 1998 r. Oznacza to, że w warstwie teoretycznej, po pierwsze, zajmuje się węgierską stroną, wspomnianego już rozłamu centrum–peryferie (rozłamu narodowego). Po drugie, przyjmuje jako podstawę ujęcie strukturalne oraz weryfikuje wynikającą z niej konstatację Donalda Horowitza, że tam gdzie etniczne lojalności są silne, tam systemy partyjne odzwierciedlają sztywne granice grup społecznych. Horowitz w swej klasycznej pracy pisał: „społeczeństwa, które są głęboko rozdarte wzdłuż przewagi etnicznej [...] mają skłonność do generowania systemów partyjnych, które zaostrzają etniczny konflikt” (Horowitz, 1985, s. 291). Odwracając tę zależność moglibyśmy więc postawić hipotezę, że istnienie wielu partii mniejszości, można traktować jako sygnał, że konflikt słowacko-węgierski w początkowej fazie transformacji był słabszy, a powstanie w 1998 r. jednej organizacji politycznej Węgrów stanowi dowód na jego intensyfikację.

Celem artykułu jest więc zrekonstruowanie drogi do powstania w 1998 r. SMK i odpowiedź przede wszystkim na następujące pytania charakteryzujące funkcjonowanie partii węgierskich na Słowacji: **1) kim byli ich liderzy i elita partyjna – czy można mówić o ciągłości personalnej reprezentacji mniejszości? oraz 2) kto głosował na poszczególne partie mniejszości węgierskiej?** W tym momencie konieczne jest przypomnienie, że głównym czynnikiem stymulującym powstanie SMK

były zmiany instytucjonalne przeprowadzone przez rząd Vladimira Meciaru przed wyborami w 1998 r., a których celem było osłabienie opozycji. Każda z partii budujących koalicję musiała zdobyć minimum 5% głosów, by sojusz brał udział w podziale mandatów (Deegan-Krause, 2006, s. 221). Stanowiło to mocny impuls zjednoczeniowy.

Kolejnym wątkiem, ze względu na rozmiar tekstu marginalnym, będzie wskazanie jakie miejsce zajmowały analizowane partie w układzie rywalizacyjnym. Jak bowiem wskazuje Peter Ucen, ze względu na rozpoczętą w 1992 r. na Słowacji „erę meciaryzmu”, to stosunek do polityki Meciaru (wybór między demokracją neoliberalną a demokracją liberalną, a w konsekwencji przynależnością do UE i NATO) stał się czynnikiem porządkującym rywalizację polityczną (Ucen, 2000, s. 123–125). Odgrywał on znaczenie do 2002 r., kiedy odbyły się wybory określane mianem „dokończenia transformacji”. Dlatego też istotnym będzie sprawdzenie, a w konsekwencji udzielenie odpowiedzi na **3 pytania: jak partie węgierskie definiowały się w ramach tego pęknięcia, a także czy rozłam narodowy i stosunek do Meciaru, nakładały się na siebie, wzmacniając swoje oddziaływanie, czy też mieliśmy do czynienia z rozmyciem rozłamu narodowego oraz odmiennym podejściem do „meciaryzmu” poszczególnych partii mniejszości węgierskiej.**

Zmierzenie się z tymi kwestiami pozwoli odnieść się do teoretycznych założeń artykułu i przedstawić różnicowanie środowiska mniejszości węgierskiej w początkowym etapie budowy słowackiego systemu partyjnego. Realizacja tego celu będzie przeprowadzona przy wykorzystaniu metody historycznej i porównawczej. Poszukiwanie odpowiedzi na postawione powyżej trzy pytania strukturyzuje również narrację niniejszego tekstu.

1. Aktorzy

Uwaga artykułu ogniskuje się na partiach, które uczestniczyły w rywalizacji wyborczej od 1990 do 1998 r. Były to: Węgierska Niezależna Inicjatywa – *Mad'arská nezávislá iniciatíva* (MNI), Węgierski Ruch Chrześcijańskodemokratyczny – *Mad'arské kresťanskodemokratické hnutie* (MKDH), Polityczny Ruch Wspólnota – *Politické hnutie Spoluzitie*, Węgierska Partia Ludowa – *Mad'arská ľudová strana* (MLS), Ruch Ludowego Pojednania i Dobrobytu – *Mad'arské ľudové hnutie za zmierenie a prosperitu* (ML'HZP). W 1994 r. MKDH i Wspólnota zawiąza-

ły Koalicję Węgierską – *Madarska Koalice* (MK), a w 1998 r. powstała SMK, która na lata zdominowała reprezentowanie Węgrów w parlamencie. W tabeli 1, jako wprowadzenie do dalszej charakterystyki, zawarto rezultaty wymienionych partii i porozumień w wyborach krajowych do słowackiej Rady Narodowej do 1998 r.

Tabela 1

Partie mniejszości węgierskiej i ich wyniki w wyborach do Rady Narodowej w latach 1990–1998

Rok powstania partii	Nazwa partii	1990		1992		1994		1998	
		mandaty	% głosów	mandaty	% głosów	mandaty	% głosów	mandaty	% głosów
1989	MNI (od 1992 MOS)	5	razem z VPN –29,35	0	2,29	1	MK	–	–
1990	MKDH	14*	8,66	14	7,42	7	MK	–	–
1990	Politické Hnutie Spolužitie	–	razem z MKDH	razem z MKDH	–	9	MK	–	–
1991	MLS	–	–	0	–	0		–	–
1995	MLHZP							0	0,19
1994	MK	–	–	–	–	17	10,18	–	–
1998	SMK	–	–	–	–	–	–	15	9,12

* MKDH i Politické Hnutie Spolužitie w wyborach w 1990 r. zgłosiły wspólne listy

Źródło: Opracowano na podst. <http://volby.statistics.sk> i Ollos, 2008, s. 66.

Pierwsza analizowana tu organizacja, Węgierska Niezależna Inicjatywa, może zostać określona mianem jednego z nurtów Aksamitnej Rewolucji. Był to węgierski ruch polityczny funkcjonujący od grudnia 1989 roku i będący partnerem obywatelskiego ruchu Społeczeństwo przeciw Przemocy (VPN). MNI miała swoich przedstawicieli we wszystkich rodzających się instytucjach transformującego się państwa Czechosłowackiego, jak i rzecz jasna, w jego słowackiej części. Członkowie ruchu pochodzili z różnych warstw społecznych – skupiał on artystów, pisarzy, wykładowców, jak i robotników (Zatkuliak, 2005, s. 1391). Była to partia definiująca się jako liberalna, chcąca budować społeczeństwo obywatelskie, samorząd, węgierską autonomię kulturalną, dbająca o wolność jednostki, prawa człowieka oraz wartości demokratyczne, traktując je jako fundamenty praw mniejszości. Zabezpieczenie praw Węgrów było dla niej powiązane z budową demokracji – warunkiem jej powstania było, według tej partii, włączenie małych narodów w proces odtworzenia oraz

odbudowy poszanowania praw człowieka i obywatela. Dla członków MNI „demokracja narodowa nie była demokracją” (Ollos, 2008, s. 66). Biorąc pod uwagę postulaty o charakterze instytucjonalnym, partia ta wspierała utworzenie republiki parlamentarnej, która miała gwarantować pluralizm i realizację interesów zróżnicowanych grup społecznych. Jej wizja terytorialnej organizacji państwa zakładała gruntowną reformę i federalizację Czechosłowacji (Zatkuliak, 2005, s. 1392). MNI widziała szansę także w zróżnicowaniu reprezentacji mniejszości – Węgrzy powinni się organizować w oparciu o swoje poglądy i nawiązywać współpracę ze Słowakami podzielającymi podobne wartości. To stanowisko zakładało (nietypowo na tle innych europejskich partii etnicznych), że członkowie mniejszości mogą zadbać o swoje interesy, nie tworząc własnej organizacji opartej na komponencie etnicznym. Partie te bowiem raczej charakteryzuje różnorodność ideowa, dla której spoiwem jest dominująca kwestia narodowościowa¹. W roku 1992 MNI przekształciła się w Węgierską Partię Obywatelską – *Mad'arská občianska strana* (MOS) (Ollos, 2008, s. 63) i zdobywając do Rady Narodowej jedynie 2,29% głosów nie znalazła się w izbie (Zatkuliak, 2005, s. 1406). Oznacza to, że nie możemy przyglądać się jej samodefinicji w ramach rodzącego się w tamtym okresie rozłamu meciaryzm/antymeciaryzm.

Drugą chronologicznie partią mniejszości węgierskiej (założona została w styczniu 1990 r.) był konserwatywny Węgierski Ruch Chrześcijańskodemokratyczny – *Mad'arské kresťanskodemokratické hnutie* (MKDH). Został powołany przez węgierskich katolickich intelektualistów. Szefem partii początkowo był Kálmán Janics, a od roku 1991 r. Béla Bugár. Partia ta w pierwszych wolnych wyborach w 1990 roku wystawiła listy w koalicji z Politycznym Ruchem Wspólnota – *Politickým hnutím Spolužitie* i uzyskała 8,66% głosów. Jej program nawiązywał do haseł chadeckich, podkreślał rolę państwa, jak i konieczność powołania autonomii kulturowej mniejszości węgierskiej. Najważniejszym spoiwem tej partii była religia, która ułatwiała jej komunikację ze słowackimi środowiskami katolickimi, łagodząc napięcia etniczne (Zatkuliak, 2005, s. 1392). Pokazuje

¹ O takim zróżnicowaniu poglądów (a także organizacji i środowisk), które przekłada się na parasolowy charakter organizacji partyjnej w odniesieniu do partii mniejszości węgierskich w Rumunii: S. Stroschein, *Demography in ethnic party fragmentation: Hungarian local voting in Romania*, „Party Politics” 2011, nr 17, s. 194 oraz D. Kasprowicz, „Europejskimi oczami, z transylwańską duszą” – *etnoregionalizm Unii Demokratycznej Węgrów (UDMR) w Rumunii*, „Annales Universitatis Paedagogicae” 2013/IX, s. 48.

to znaczenie spójności konfesyjnej (rzymski-katolicyzm) dla relacji słowacko-węgierskich (warto pamiętać, że Węgrzy mieszkający w Rumunii również są w większości katolikami, ale, co istotne, większość rumuńska to, w przeważającej mierze wyznawcy prawosławia). Nawiązując po raz kolejny do klasycznej koncepcji rozłamów socjopolitycznych, brak różnic na tle religijnym w ramach rozłamu narodowościowego mógł obniżyć intensywność tego konfliktu na Słowacji.

Kolejna partia to Polityczny Ruch Wspólnota (Spolužitie) (Zatkuliak, 2005, s. 1392)² – wspomniany już powyżej koalicjant MKDH z wyborów w 1990 r. Założony w lutym 1990 r. przez Miklósa Duraya, był organizacją mającą ambicje, by połączyć inne siły węgierskie. Partia ta godziła konserwatyzm z narodowo-liberalnym programem oraz z elementami narodowego populizmu (Mihailescu, 2008, s. 568). Lubomir Kopecek określał ją, bardziej dosadnie i wprost, mianem „nacjonalistycznej” (Kopecek, 2006, s. 162). Partia ta naciskała na budowę węgierskiej wspólnoty, rozbudowywanie samorządu aż do uzyskania autonomii terytorialnej. Podkreślała europejskie demokratyczne wartości i prawa mniejszości. Wspólnota, mimo koncyliacyjnej nazwy, stała się w badanym okresie najbardziej radykalną węgierską siłą, otwarcie krytykującą rządzących i opozycję za zaniedbania w zakresie praw kulturowych i językowych mniejszości (Mihailescu, 2008, s. 568).

Czwartym charakteryzowanym tu ugrupowaniem jest Węgierska Partia Ludowa – *Mad'arská ľudová strana* (MLS) powstała albo w grudniu 1991 r. (Ollos, 2008, s. 64) lub też na początku 1992 r. – w literaturze pojawiają się te dwie daty. Została założona przez secesjonistów z MKDH w 1992 r. (Zatkuliak, 2005, s. 1405). Jej przewodniczącym był Gyula Popély. W 1992 r. formalnie weszła do koalicji MKDH i Wspólnoty, ale nie otrzymała nawet jednego miejsca na listach wyborczych, które miało szansę na mandat (koalicja zdobyła łącznie 14). Postulowała federalizację państwa i powołanie dwóch silnych części składowych – republik czeskiej i słowackiej (Zatkuliak, 2005, s. 1405).

Analizując miejsce trzech scharakteryzowanych powyżej partii węgierskich: liberalnej MNI (MOS), chadeckiej MKDH i nacjonalistycznej Wspólnoty w układzie kształtującym rywalizację partyjną w okresie pierwszej kadencji 1990–1992, należy zauważyć, że partie mniejszości węgierskiej nie zajmowały jednolitego stanowiska. MNI w pierwszym

² Warto dodać, że po rozpadzie Czechosłowacji, część tego ugrupowania działająca na terenie Republiki Czeskiej, stała się przede wszystkim reprezentantem mniejszości polskiej, funkcjonując pod nazwą Wspólnota.

gabiniecie utworzonym przez Vladimira Meciarą, zgodnie z zasadami parlamentarizmu gabinetowego, obsadziła dwa stanowiska ministerialne i tekę wicepremiera, koalicja MKDH i Wspólnoty pozostawała w opozycji wraz z Komunistyczną Partią Słowacji (KSS) i Słowacką Partią Narodową (SNS).

Ostatnie samodzielne ugrupowanie (a nie koalicja już scharakteryzowanych) przedstawione w tabeli 1 to Ruch Ludowego Pojednania i Dobrobytu. Stanowił on jedyną siłę mniejszości węgierskiej deklarującą się jednoznacznie jako lewicowa (Deegan-Krause, Haughton, 2009, s. 829). Partia ta nie odniosła sukcesu wyborczego, zdobywając w wyborach 1998 r. tylko 0,19% głosów. Stanowi ona jednak interesujący przykład zróżnicowania światopoglądowego członków mniejszości węgierskiej – przyjęła bowiem odmienną od pozostałych partii strategię. Partia powstała w październiku 1995 roku, a więc w momencie, gdy autokratyczna polityka Meciarą osiągała apogeum. W tych warunkach wsparła promeciarowską stronę rozłamu. Przypomnijmy, pozostałe partie mniejszości węgierskiej reprezentowały centro-prawicę. Natomiast grupę założycielską ML'HZP stanowili, poza członkami Wspólnoty, secesjoniści z postkomunistycznej Partii Demokratycznej Lewicy – *Strana demokratickej ľavice* (SDL), w tym była wiceszefowa tej siły, Alzbeta Borzová. Fundatorzy tłumaczyli konieczność powołania nowego podmiotu radykalizmem narodowościowym istniejących ugrupowań. ML'HZP zobowiązywała się do przestrzegania zasad Międzynarodówki Socjalistycznej i za swoich najbliższych partnerów politycznych uznawała wspomnianą SDL oraz partie skrajnie lewicowe, definiujące swoje cele w kategoriach klasowych (Deegan-Krause, Haughton, 2009, s. 829), jak Stowarzyszenie Robotników Słowacji – *Združenie robotnikov Slovenska* (ZRS) (<https://www.sme.sk/c/2118812/madarska-lavicova-strana-vznikne-asi-v-maji.html>, 10.07.2018.). Ugrupowanie to było ciekawym przykładem utożsamiania realizacji celów mniejszości narodowej z ogólną poprawą poziomu życia „przegranych” transformacji³.

Kończąc tę charakterystykę organizacji mniejszości węgierskiej, należy zwrócić uwagę na dominację prawicowo-konserwatywnego nurtu. Warto przyrzeć się badaniom opinii publicznej (tab. 2) pokazującym oczekiwania mniejszości wobec reform dotyczących ich statusu w ramach państwa.

³ To ideowe zróżnicowanie partii narodowych i etnicznych analizował już Klause von Beyme. Jako przykład zachodnioeuropejski warto wskazać regionalne systemy partyjne w Hiszpanii, gdzie etniczne partie prezentują całe spektrum idei.

Tabela 2

Opinie i oczekiwania Węgrów mieszkających na Słowacji na temat stopnia niezależności w ramach państwa (badanie grudzień 1991–luty 1992)

Autonomia kulturalna	Autonomia terytorialna	Zmiana granic	Zachowanie <i>status quo</i>	Brak zdania	Inne
13,48%	47,19%	22,47%	2,25%	4,49%	10,11%

Źródło: Šutaj, 1992, s. 66–72.

Uderzające jest, że prawie 23% członków mniejszości oczekiwało zmiany granic, a prawie połowa utworzenia węgierskiego regionu autonomicznego. Pokazuje to jak bardzo rozbudzone były oczekiwania mniejszości węgierskiej w pierwszym okresie transformacji, ale również, poprzez zestawienie tych danych z programami rodzących się partii, obrazuje realizm i umiarkowanie liderów tej grupy. Przypomnijmy, jedynie partia Wspólnota postulowała autonomię terytorialną, jako punkt docelowy walki o prawa mniejszości. Dla pozostałych ugrupowań planem maksimum była autonomia kulturalna (przede wszystkim prawa językowe w sferze publicznej). Radykalizm oczekiwań Węgrów odnośnie reform zawartych w powyższej tabeli można również tłumaczyć, odziedziczoną po okresie komunistycznym, nieufnością między funkcjonującymi obok siebie grupami narodowymi (Polácková, 2012, s. 32), czy też zachodzącymi w tym czasie w Europie zmianami terytorialnymi związanymi z dekompozycją istniejących państw. Wobec tak wyrażonych oczekiwań, łatwiejszym było stworzenie wspólnego frontu przez trzy główne partie węgierskie i koncentracja na kulturowych prawach mniejszości, a nie podkreślanie odmienności wynikających z różnych ideowych korzeni elit partyjnych.

2. Elita parlamentarna węgierskiej mniejszości narodowej

Drugim wątkiem stanowiącym przedmiot rozważań niniejszego tekstu jest droga, jaką przebyli węgierscy politycy zanim wstąpili do SMK. Sprawdzone zostanie, jaki rodowód partyjny mieli posłowie ugrupowania powołanego przed wyborami w 1998 r., ale również jak kształtowała się elita parlamentarna tej mniejszości. W tym celu stworzono zestawienia nazwisk posłów badanych partii w kolejnych kadencjach Rady Narodowej. Pozwala to zobrazować skalę reelekcji posłów w poszczególnych klubach partyjnych, a szczególnie przyjrzeć się ich liderom.

Tabela 3

Posłowie MNI (dokooptowani) do Słowackiej Radzie Narodowej w 1990 r. i po wyborach w 1990 r.

Posłowie MNI w Słowackiej Radzie Narodowej w 1990 r. (dokooptowani)	Posłowie w Radzie Narodowej MNI z list VPN w 1990
1. Erika Csekés,	1. József Berényi,
2. Lajos Grendel,	2. László A. Nagy,
3. László Kovács,	3. László Pirovits,
4. László A. Nagy,	4. Péter Markotán
5. László Pirovits	5. Sándor Varga,
6. Gábor Zászlós	6. Gábor Zászlós

Źródło: <http://volby.statistics.sk>, <http://volby.cz>.

Pierwsi reprezentanci mniejszości węgierskiej w słowackiej Radzie Narodowej zostali dokooptowani do jej składu w wyniku presji aksamiitnej rewolucji. Sześciu członków MNI zasiadło na kilka miesięcy w ławach poselskich i także sześciu posłów tej partii uzyskało mandat w pierwszych wolnych wyborach w 1990 r., startując z listy VPN – nie były to te same osoby. Co istotne, jedynie Gábor Zászlós – pełniący do pierwszych wolnych wyborów w 1990 roku funkcję przewodniczącego słowackiego Rady i László A. Nagy – przewodniczący MNI ponownie zasiedli w parlamencie (co oznaczało, że 33% posłów znalazło się w kolejnej kadencji w izbie). Warto podkreślić, mimo, że wychodzi to poza ramy czasowe analizy, iż József Berényi, który po raz pierwszy zdobył mandat w 1990 r., dwadzieścia lat później objął stanowisko lidera SMK (<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/166835-novym-predsedom-smk-sa-stal-jozsef-berenyi/>, 17.07.2018).

Tabela 4

Posłowie MKDH w Radzie Narodowej po wyborach w 1990 r. i 1992 r.

Posłowie MKDH w 1990 r.	W 1992
1. Gábor Agárdy,	1. Pál Barta,
2. László Ásványi,	2. Béla Bugár,
3. István Bartakovics,	3. Pál Csáky,
4. Pál Csáky,	4. Pál Farkas,
5. Mihály Göröcsös,	5. János Fóthy
6. Kálmán Janics,	
7. Péter Tirinda.	

Źródło: Ollos, 2008, s. 63.

W wyborach w 1990 r. MKDH (tab. 4) wystartował w sojuszu ze Wspólnotą (tab. 4) – chadecy i narodowcy wprowadzili po siedmiu posłów do słowackiej Rady Narodowej. Jeden z najistotniejszych, oceniając z perspektywy czasu, polityków węgierskich na Słowacji, Bela Bugar swój pierwszy mandat uzyskał dopiero w 1992 r. (rok wcześniej objął stanowisko lidera chadeków) i od tego czasu nieprzerwanie zasiada w izbie (www.volby.sk). Bugar został w 1998 r. przewodniczącym interesującej nas – jako punkt docelowy przemian w ramach węgierskiej reprezentacji politycznej – SMK, a także po jej rozpadzie w 2009 r. liderem nowej formacji Most-Hid. Spośród posłów MKDH wybranych w 1990 roku, jedynie Pal Csaky uzyskał ponownie mandat (dawało to wynik 14% posłów, którzy uzyskali reelekcję). Wynik ten był lepszy wśród posłów Wspólnoty (tab. 5) – trzech polityków partii: Edit Bauer, László Dobos, István Harna zasiadło w Radzie Narodowej zarówno po wyborach w 1990 r., jak i 1992 r. László Dobos był aktywistą mniejszości już w latach 60-tych XX wieku i związany był ze wchodzącą w okresie komunistycznym w skład Frontu Narodowego, koncesjonowaną organizacją mniejszości węgierskiej, Csemadok (<http://csakypal.eu/magyar-sorsok-v/>, 19.07.2018). Z kolei, Edit Bauer i István Harna należeli do założycieli Wspólnoty.

Tabela 5

**Poslowie Politycznego Ruchu Wspólnota
w Radzie Narodowej po wyborach w 1990 i 1992 roku**

Poslowie Politické hnutie Spolužitie 1990 r.	1992 r.
1. Edit Bauer, 2. László Dobos, 3. István Harna, 4. Jenő Mikó, 5. Ernő Rózsa, 6. Rezső Szabó 7. Hyriak Mikuláš	1. Edit Bauer, 2. László Dobos, 3. Árpád Duka-Zólyomi, 4. Miklós Fehér, 5. János Filakovszky, 6. István Harna, 7. Zsolt Komlósy, 8. László Köteles, 9. Ernő Rózsa.

Źródło: Ollos, 2008, s. 66.

Interesujące jest, że ani w 1990, ani w 1992 r. w słowackiej Radzie Narodowej nie zasiadł założyciel Wspólnoty, Miklos Duray. W obu tych kadencjach był on posłem Zgromadzenia Federalnego.

Tabela 6

**Posłowie Węgierskiej Koalicji w 1994 r.
z uwzględnieniem ich przynależności partyjnej**

Maďarským kresťanskodemokratickým hnutím	Maďarskou občianskou stranou	Spolužití
1. László Ásványi, 2. Gyula Bárdos, 3. Béla Bugár, 4. Pál Csáky, 5. Pál Farkas, 6. Barnabás Ferkó, 7. László Szigeti,	8. László A. Nagy	9. Edit Bauer, 10. Zoltán Boros, 11. Árpád Duka-Zólyomi, 12. Miklós Duray, 13. Zsolt Komlósy, 14. László Köteles, 15. József Kvarda, 16. István Pásztor, 17. Ernő Rózsa.

Źródło: Oprac. na podst. Ollos, 2008, s. 63.

Powołanie MK sprawiło, że mniejszość węgierska wzmocniła swoją reprezentację o trzy mandaty w stosunku do 1992 r., co odbyło się w warunkach ogólnego spadku frekwencji do 75,7% z 84,2% (ten wątek znajduje rozwinięcie w części poświęconej wyborcom). Analizując wyniki wyborów w 1994 r. (tab. 6), można zaobserwować przewagę dwóch partii już wcześniej kooperujących: MKDH i Wspólnoty – ta pierwsza wprowadziła 7 posłów, zyskała więc 2 mandaty, druga 9 – utrzymała więc liczebność reprezentacji z 1992 r. (tab. 5). MOS, po klęsce w 1992 r., zdobyła jedno miejsce – ponownie do Rady Narodowej trafił lider partii László A. Nagy. Wyrażając w procentach udział mandatów przypadających poszczególnym partiom w ramach MK, kształtował się on następująco: 41% mandatów dla MKDH, 6% dla MOS i 53% dla Wspólnoty. Z ramienia MKDH nowych posłów w RN było trzech (stanowili 43% reprezentantów MKDH), ze Wspólnoty tylko jeden – József Kvarda (wcześniej urzędnik państwowy i samorządowy). Powstanie MK było kolejnym etapem krystalizowania się elity mniejszości węgierskiej.

W tabeli 7, przedstawiono piętnastu posłów mniejszości węgierskiej wybranych w 1998 r. do Rady Narodowej z listy nowopowstałej Partii Koalicji Węgierskiej. W kolumnie drugiej zawarto informacje na temat rodowodu posła – do jakiej węgierskiej partii należał jako pierwszej. Daty kolejnych wyborów parlamentarnych do Rady Narodowej pokazują drogę posłów SMK, czy uzyskiwali wcześniej mandat z ramienia rodzimych ugrupowań (jeśli tak „+”, jeśli nie „-”). Fakt, że jedynie trzech posłów Erzsébet Dolník, László Hoka i László Gyurovszky (był on jednak od

Tabela 7

**Posłowie SMK w NR SR 1998 r. ze wskazaniem partii z ramienia,
której sprawowali już mandat poselski**

Posłowie SMK w NR SR 1998 r. i partia, z ramienia której sprawowali już mandat poselski	Nazwa partii pochodzenia	Wybory 1990	Wybory 1992	Wybory 1994
1. Béla Bugár (wiceprzewodniczący parlamentu)	MKDH	+*	+	+
2. Gyula Bárdos	MKDH	-	-	+
3. Pál Farkas	MKDH	-	-	+
4. Erzsébet Dolník	Debiut w SMK	-	-	-
5. Árpád Duka-Zólyomi	Spoluziti	-	+	+
6. Miklós Duray	Spoluziti	+*	+*	+
7. Miklós Fehér	Spoluziti	-	+	-
8. Barnabás Ferkó	MKDH	-	-	+
9. László Gyurovsky	MOS**	-	-	-
10. László Hoka,	Debiut w SMK	-	-	-
11. László Köteles	Spoluziti	-	+	-
12. József Kvarda,	Spoluziti	-	-	+
13. László A. Nagy	MOS	+	-	+
14. Klára Sárközy	MKDH	-	+*	-
15. Edit Bauer	Spoluziti	+	+	+

* Posłanka w Zgromadzeniu Federalnym.

** Członek MOS, pierwszy raz w parlamencie z ramienia SMK.

Źródło: Oprac. na podst. Ollos, 2008, s. 65, <http://volby.statistics.sk>.

1990 r. aktywistą MNI, a następnie MOS, zajmował się m.in. kampanią wyborczą) (<https://www.osobnosti.sk/osobnost/laszlo-gyurovsky-116>, 17.07.2018) debiutowało w parlamencie w 1998 r., pokazuje ciągłość reprezentacji węgierskiej. Operując danymi procentowymi, tylko 14% parlamentarzystów SMK stanowili pierwszy raz wybrani. Pięciu posłów wywodziło się MKDH (stanowili 33% węgierskiej frakcji parlamentarnej), sześciu ze Wspólnoty (40%), dwóch z MOS (13%) (tab. 9). Najslabiej reprezentowaną frakcją w SMK byli więc liberałowie z MOS. Trzeba też przypomnieć, że węgierski nurt liberalny nie był reprezentowany w parlamencie począwszy od 1992 r., kiedy to wszystkie 14 mandatów, które zdobyli Węgrzy wywalczyło porozumienie MKDH i Wspólnoty. Z kolei posłami SMK o najdłuższym stażu byli: lider chadeków Béla Bugár, lider narodowców Miklós Duray i Edit Bauer – również początkowo związana ze Wspólnotą (<http://www.dnesky.sk/uznavana-politicka-edit-bauer-jubiluje/>, 17.07.2018). Piastowali oni mandat do słowackiej Rady Narod-

wej lub do Czechosłowackiego Zgromadzenia Federalnego, nieprzerwanie od 1990 r. (poza Bugarem, który, przypomnijmy, zasiadał w RN od 1992 r.).

Analizując przejście od porozumienia MK do nowej partii politycznej SMK, warto zwrócić uwagę na stopień reelekcji posłów węgierskich (tab. 8). Poza pierwszą obserwacją, że z wyborów na wybory, wzrastał odsetek posłów ponownie uzyskujących mandat, można również zauważyć, że to chadecka MKDH uzyskała w badanym okresie najwyższy odsetek parlamentarzystów, którzy cieszyli się reelekcją. Co więcej, były to te same cztery osoby począwszy od 1992 r. W przypadku Wspólnoty, odsetek ten spadł w 1998 r., co było konsekwencją dwóch czynników: Wspólnota straciła w stosunku do 1994 r. aż 3 mandaty, a także jej lider Duray nie może zostać tu uwzględniony, ponieważ zasiadał w Zgromadzeniu Federalnym, a nie w badanej Radzie Narodowej.

Tabela 8

**Procentowy udział ponownego uzyskania mandatu (reelekcji)
przez polityków partii mniejszości węgierskiej między wyborami
1990/1992, 1992/1994 i 1994/1998**

Partia	1992	1994	1998
MNI/MOS	0	0	100%*
MKDH	14%	57%	57%
Wspólnota	42%	55%	44%

* W Radzie Narodowej wybranej w 1994 r. zasiadł tylko jeden poseł MOS – Laszlo Nagy, a że znalazł się też w izbie w 1998 r. to wynik 100%.

Źródło: Obliczenia na podstawie tabel 3–5.

Analizując tabelę ilustrującą polityczną drogę posłów SMK, którzy uzyskali mandat w 1998 r. należy podkreślić, że brak sprawowania mandatu w okresie wcześniejszym, nie musiał oznaczać braku uczestnictwa w polityce mniejszościowej – np. Gyula Bárdos, który po raz pierwszy zdobył mandat w 1994 r. wcześniej (1992–1994) pełnił funkcję rzecznika MKDH (<https://osobnost.aktuality.sk/gyula-bardos/>, 1.07.2018).

Podsumowując wagę poszczególnych ugrupowań w budowanych koalicjach wyborczych należy zauważyć, że głównymi partiami były MKDH i Wspólnota – układ sił między nimi wyrażający się w podziale mandatów w ramach porozumień, prezentuje tabela 9. Warto zwrócić tu uwagę, że spadało znaczenie nacjonalistycznej Wspólnoty (do 40% mandatów uzyskanych przez jej posłów w 1998 r.), wzrosło liberalnego

MOS (z 6 do 14% – tak niskie wartości stanowiły dowód słabości prądu liberalnego wśród węgierskich partii).

Tabela 9

Procentowy udział mandatów parlamentarnych zdobytych przez członków partii mniejszości węgierskiej w porozumieniach wyborczych i koalicjach zawartych przez partie mniejszości w latach 1990–1998

	1990	1992	1994	1998
MKDH	50%	36%	41%	33%
Wspólnota	50%	64%	53%	40%
MOS	–	–	6%	14%
–	–	–	–	13% debiutanci w RN, którzy wstąpili bezpośrednio do SMK

Źródło: Obliczenia na podstawie danych powyżej zamieszczonych tabel 3–7.

Skład parlamentarnej reprezentacji SMK pokazywał, że Węgrzy uzyskali przedstawicielstwo istotnych dla nich nurtów ideowych. Oczywiście interesującym by było przyjrzeć się jak wyglądała rywalizacja między tymi nurtami w trakcie kształtowania list kandydatów i samych wyborów – wątek ten wychodzi jednak poza założone cele niniejszego artykułu.

3. Partie i wyborcy

W niniejszej części tekstu przedstawiona zostanie podstawowa charakterystyka zaplecza wyborczego partii mniejszości węgierskiej w badanym okresie. Ze względu na ograniczone rozmiary artykułu podjęte zostaną jedynie te wątki, które łączą się z procesem, który doprowadził do powstania SMK.

W 1991 r. na Słowacji mieszkało 567 296 Węgrów⁴. W kolejnym spisie powszechnym, wychodzącym poza ramy czasowe niniejszej analizy, bo w 2001 roku, narodowość węgierską zadeklarowało 520 528. Zaobserwować można było zatem wyraźny spadek liczebności mniejszości. Węgrzy zamieszkiwali i zamieszkują pas przy południowej granicy Słowacji, na terenach przeważająco rolniczych, co jednak nie oznaczało

⁴ Demografia mniejszości węgierskiej na podstawie spisu z 1991 r. <http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1991/format.htm>.

homogeniczności demograficznej tej grupy. Spis powszechny z 1991 r. pokazał, że 54,3% Węgrów żyło w miejscowościach poniżej 2000 osób, a 42,7% w małych miastach poniżej 20 000. 30 000 Węgrów mieszkało w Bratysławie. Węgrzy byli katolikami i cechowali się wyższym poziomem religijności (80,5%) od Słowaków (72,7%) (<http://www.htmh.hu/rep-frame.htm>, 8.07.2018).

Próbując zrekonstruować segmenty mniejszości, do których kierowały swój przekaz partie węgierskie przed zjednoczeniem, można zauważyć, że narodowa Wspólnota zwracała uwagę na robotnicze okręgi z mniejszością węgierską, ale także podkreślała prymat rolnictwa w strukturze gospodarczej państwa (Malová, 1995, s. 201). Liberalna MOS była atrakcyjna dla inteligencji i miast. MKDM, promując konserwatywne i chrześcijańskie wartości swoich wyborców, znajdowało poparcie w okręgach rolniczych, zarówno tam gdzie dominowały prywatne gospodarstwa, jak i skolektywizowane. Głosowali na nią też rzymscy katolicy i drobni przedsiębiorcy (Ishiyama, Breuning, 1998, s. 64).

Z kolei, poparcie dla jedynej lewicowej partii węgierskiej – Ruchu Ludowego Pojednania i Dobrobytu, w zestawieniu ze strukturą społeczną mniejszości, daje interesujący obraz badanej mniejszości. Biorąc bowiem pod uwagę, że poziom bezrobocia wśród Węgrów zamieszkujących południe Słowacji był wyższy niż Słowaków w innych częściach państwa (Ishiyama, Breuning, 1998, s. 64), powinniśmy się spodziewać podatności tej grupy na apel lewicowy. Tak jednak się nie działo. Można to wyjaśnić obserwowaną w całym regionie postkomunistycznym niechęcią do lewicy (Antoszewski, 2005, s. 52), wynikającą z łączeniem jej ze skompromitowanym modelem komunistycznym, ale także ze wskazaną powyżej wysoką religijnością członków mniejszości węgierskiej. Należy też wziąć pod uwagę, że tożsamość i interesy narodowe mniejszości węgierskiej przeważały nad ekonomicznymi (Dostál, 2005, s. 154). Warto także przypomnieć, że niekiedy Węgrzy z lewicowych środowisk kandydowali z list wyborczych postkomunistycznej SDL. Zatem także wyborcy o tym światopoglądzie nie pozostawali bez reprezentacji.

Przypominając przedstawione w tabeli 2 ambitne, by nie powiedzieć rewolucyjne, oczekiwania Węgrów mieszkających na Słowacji wobec zmian instytucjonalnych i zestawiając je z wyborczymi wynikami partii węgierskich (tab. 1), które prezentowały znaczenie bardziej umiarkowany program, zauważyć można pewien paradoks – mimo słabnięcia najbardziej radykalnej partii Wspólnota (której cele były najbliższe wyrażonym w cytowanym sondażu oczekiwaniom członków mniejszości węgierskiej

– zmiana granic i autonomia), liczba głosów oddawanych na partie węgierskie rosła – od 292 636 w 1990 r. do 313 210 w 1998 r.

Tabela 10

**Liczba głosów oddana na partie mniejszości
(parlamentarne i pozaparlamentarne) węgierskiej w latach 1990–1998**

1990	1992	1994	1998
292 636	299 576	292 936	313 210

Źródło: <http://volby.statistics.sk>.

Rodzi się więc pytanie, czy rosła mobilizacja wśród słowackich Węgrów w tym okresie, czy też może, na początku lat 90-tych członkowie mniejszości wspierali partie słowackie, a może to Słowacy głosowali na ugrupowania węgierskie? Tę ostatnią ewentualność, niezwykle interesującą, w wyborach badanego okresu należy odrzucić (Wojtas, 2018, s. 240–262). Przechodząc do rozważania pozostałych możliwości, po pierwsze, należy zwrócić uwagę, iż w wyborach lat 1992–1998 liczba wszystkich oddanych głosów na Słowacji wzrosła: z 3 770 073 do 4 023 191 (co ciekawe frekwencja wyrażona procentowo wynosiła w 1992 r. 84,2%, a w 1998 r. 84,26 – była więc taka sama, co oznaczało wzrost liczby uprawnionych do głosowania) (<http://volby.statistics.sk>, 10.09.2018). Kluczowym jest, że ten wzrost nie oznaczał, że przybyło wyborców przeciwników partii węgierskich (HZDS i SNS), ale że głosy te wspierały antymeciarską opozycję (Krivý, 1999, s. 20). Przypomnijmy, były to wybory, których stawką była przyszłość demokratyzacji (Olson, 1998, s. 434) i przeciwstawianie się nacjonalistycznemu kursowi polityki Meciarza i jego koalicjanta – SNS. Trzeba tu podkreślić, że frekwencja wyborcza w wyborach w 1998 r. była najwyższa w obwodach wyborczych o węgierskim charakterze i wynosiła 88,6% (wzrosła z 82,2% w 1994 r.). W słowackich obwodach jednolitych etnicznie wynosiła 84,8% (za to jej wzrost w porównaniu z 1994 r. był większy – z 78,4%) (Krivý, 1999, s. 72). Pokazuje to, że Węgrzy byli systematycznie bardziej zmobilizowaną grupą elektoratu niż Słowacy.

W celu sprawdzenia czy, ale przede wszystkim w jakim stopniu, Węgrzy głosowali na partie słowackie, można odnieść się do poziomu chwiejności elektoratu partii tu badanych. Węgrzy mieszkający na Słowacji wcale nie byli najbardziej lojalną grupą wyborców (jak można by się spodziewać analizując głosowania Węgrów zamieszkujących Rumunię (Wojtas, 2018) – zajmowali jednak już drugą pozycję pod tym

względem, po Ruchu Chrześcijańsko-Demokratycznym – *Kresťanskodemokratické hnutie* (KDH), ze wskaźnikiem chwiejności na poziomie 8% (Gherghina, 2015, s. 67). Oczywiście to drugie miejsce nadal oznaczało niezwykłą dyscyplinę wyborców (najwyższą zmiennością charakteryzowali się wyborcy postkomunistycznej SDL – ze średnim poziomem chwiejności 75%, co zresztą stanowiło najwyższy wynik spośród wszystkich przebadanych przez Sergiu Gheorginę partii regionu postkomunistycznego) (Gherghina, 2015, s. 115). Lojalność Węgrów potwierdzają także wyniki pokazujące procentowy udział głosujących na daną partię w wyborach w 1998 r., zamieszkujących okręgi, w których poszczególne partie zachowały swoje poparcie w stosunku do wyborów w 1994 r. SMK była ugrupowaniem o najwyższym odsetku okręgów, gdzie poparcie dla tej partii się nie zmieniło – mieszkało w nich 79% wyborców tej partii (Krivý, 1999, s. 28). Oznaczało to najbardziej stabilny wynik na Słowacji w 1998 r. Możemy też wskazać cztery okręgi, w których wszystkie uczestniczące w wyborach partie węgierskie uzyskiwały łączne poparcie (w 1992 r., w 1994 r. i w 1998 r.) powyżej 50% – te mateczniki partii węgierskich to Dunajska Środa, Komarno, Galanta i Nowe Zamki (Krivý, 1999, s. 44). Łącząc dane dotyczące niskiej chwiejności wyborczej elektoratu węgierskiego ze stabilnością terytorialnego rozkładu głosowania, można stwierdzić, że powołanie SMK nie zmieniło strategii wyborczej członków mniejszości i nadal wspierali oni ugrupowanie, które odwoływało się to ich tożsamości narodowej.

Rozszerzając nieco analizę zachowań politycznych członków mniejszości węgierskiej w badanym okresie o partycypację polityczną, warto by się przyjrzeć skali członkostwa w partiach politycznych. Jednak ze względu na ograniczony dostęp do danych musimy się skoncentrować na braku związku między wzrostem liczby głosów oddanych na partie węgierskie ze wzrostem liczby członków partii węgierskich. Partie tworzące Koalicję Węgierską w 1994 r. łącznie liczyły 40 000 członków, natomiast zjednoczona SMK w 1998 r. już tylko 11 600 (Gherghina, 2015, s. 115). Ten spadek wyjaśniać można faktem, że SMK organizacyjnie była nowym partyjnym podmiotem. Jednak fakt, że prawie 3/4 dawnych członków MKDH, MOS i Wspólnoty nie znalazło się w nowej partii jest symptomatyczny. Liderzy węgierskich partii mówili wprost, że zjednoczenie było wynikiem zmian instytucjonalnych, a nie konsekwencją ujednoczenia się węgierskiej wizji politycznej (Mihailescu, 2008, s. 566).

Nie bez znaczenia był również początkowy entuzjazm wyborców etnicznych, jak wskazuje Gherghina (charakteryzujący także ugrupowania

mniejszości w Rumunii i w Bułgarii), który z upływem czasu ustępował (Gherghina, 2015, s. 100). Wiązało się to też z ambitnymi planami politycznymi (tab. 2) mniejszości, które nie zostały zrealizowane.

Spadek zaangażowania członkowskiego Węgrów mieszkających na Słowacji, nie zmieniał faktu, że stosunek liczby członków badanych ugrupowań do liczebności mniejszości wciąż przewyższał średnią ogólnosłowacką dla tego okresu. Na podstawie danych z 1994 r. możemy zaobserwować, że około 7% Węgrów mieszkających na terenie Słowacji, było członkami trzech partii tworzących MK. W 1998 r. współczynnik ten wyniósł już tylko 2,2%, ale wciąż był wyższy od stopnia członkostwa w partiach etnicznie słowackich⁵. W tym momencie należy zauważyć rozbieżność przytoczonych danych na temat członkostwa z wynikami badań Susan E. Scarrow, która podaje współczynnik członkostwa w partiach na Słowacji na poziomie 6,9% (Scarrow, 2010, s. 260). Scarrow operowała odsetkiem członków partii w stosunku do całości populacji Słowacji, a w badaniach World Values Survey, na których bazowała, pytano o uczestnictwo w „partiach politycznych i grupach politycznych”, a nie w „partiach politycznych” (Scarrow, 2010, s. 260). Ze względu na wskazaną już powyżej trudność dostępu do danych na temat członkostwa, a w konsekwencji możliwości ich weryfikacji, na potrzeby niniejszego tekstu, możemy jednak skonstatować (nie popełniając błędu), że obserwowalny był spadek członkostwa zarówno w partiach słowackich, jak i ugrupowaniach mniejszości węgierskiej. Natomiast Węgrzy byli grupą częściej zapisującą się do partii politycznych w analizowanym okresie.

Wnioski

Kończąc rozważania niniejszego artykułu, można stwierdzić, nawiązując do badań George Jiglaui i Sergiu Gherghina, że proces, który doprowadził do powstania SMK stanowił przykład typowej drogi rozwojowej reprezentacji mniejszości. Jej początkowa mobilizacja skutkowałą powstaniem wielu ugrupowań, z których część wraz z upływem czasu budowała koalicje, ale pozostawały także partie chcące podążać własną drogą (Jiglaui, Gherghina, 2011, s. 65). Powołanie SMK w 1998 r., nie oznaczało jednak unifikacji światopoglądowej – Wspólnota i MKDH stworzyły w jej ramach Platformę Chrześcijańsko-Konserwatywną i Lu-

⁵ Obliczenia na podstawie danych Gherghina, 2015, s. 115.

dową, a MOS Obywatelsko-Liberalną (Slovensko, 1998, s. 158). Zatem także w wymiarze strukturalnym widoczna była niezależność poszczególnych podmiotów tworzących nowe ugrupowanie.

Odnosząc się do hipotezy tekstu, że początkowe istnienie wielu partii mniejszości, a następnie ich konsolidacja, to sygnał intensyfikacji konfliktu narodowego, w odniesieniu do systemu partyjnego Słowacji, nie można udzielić jednoznacznie pozytywnej odpowiedzi. Z jednej strony, można bowiem potwierdzić to założenie i wskazać, że polityka HZDS i jej koalicjanta SNS podsyciała antagonizmy narodowościowe. Z drugiej strony, trzeba pamiętać, że to nie tylko narodowy rozłam doprowadził do zjednoczenia partii węgierskich, ale dominujący spór o przyszłość demokracji, który pokrywał się z rozłamek narodowym, co stanowi odpowiedź na trzecie postawione w tym tekście pytanie badawcze. Innymi słowy, kluczowe dla losów, ale przede wszystkim relewancji partii węgierskich w systemie partyjnym Słowacji było ich wpisywanie się w główne osie rywalizacji. W okresie Aksamitnej Rewolucji było to dołączenie do sił demokratycznych, a w późniejszym czasie wsparcie opozycji antymeciarskiej. Jak wskazuje, cytowana już powyżej Mihailescu, do 1992 roku sytuacja w ramach Czechosłowacji sprzyjała pluralizmowi reprezentacji węgierskiej (Mihailescu, 2008, s. 566). Natomiast w okresie po utworzeniu Słowacji, gdy rosła przewaga narodowo-populistycznej HZDS, warunkiem zachowania tej relewancji było utrzymanie wspólnego frontu Węgrów. W tym miejscu trzeba przypomnieć o istnieniu Ruchu Ludowego Pojednania i Dobrobytu, który się z niego wyłamywał, jednak nie uzyskał znaczącego poparcia wyborców. Należy także podkreślić, że dla partii słowackiej większości, Węgrzy ze względu na liczebność grupy, pozostawali istotnym zasobem w politycznej rywalizacji, a ich polityczne organizacje, graczem. Fundamentalne znaczenie miały tu też zmiany instytucjonalne uderzające w funkcjonowanie partii opozycyjnych wobec Meciarów.

Wracając do dwóch pytań, na które odpowiedź była poszukiwana w niniejszym artykule, należy wskazać następujące obserwacje. Odnosząc się do zagadnienia pierwszego, dotyczącego ciągłości personalnej reprezentacji węgierskiej, skonstatować można krzepnięcie elity partyjnej. 86% osób wybranych z ramienia SMK w 1998 r. stanowili parlamentarzyści, sprawujący uprzednio mandat z ramienia innych ugrupowań mniejszości węgierskiej. Najszerszej reprezentowani byli posłowie nacjonalistycznej Wspólnoty (40% klubu SMK) i chadeckiej MKDH (33%). Najmniej liczną grupą byli posłowie pochodzący z liberalnej MOS (13%). Ta przewa-

ga posłów chadeckich i narodowych wpływała na konserwatywny profil nowej partii. Przedstawiony skład reprezentacji parlamentarnej, pokazuje również, że zaczęła się kształtować parlamentarna grupa partyjna – frakcja parlamentarna (*party in public office*), której relacje z organizacją partyjną (*party in central office*) (Katz, Mair, 1993, s. 593) stanowią interesujący wątek dla dalszych badań. Odwołując się do bardziej generalnych obserwacji, można tylko wspomnieć, za Ingrid van Biezen, że w Europie Środkowej politycy partyjni, pełniący funkcje publiczne (przede wszystkim parlamentarzyści) zajmują kluczowe pozycje w ugrupowaniach, ale nie oznacza to, że frakcja parlamentarna staje się dominującym elementem organizacji (Biezen, 2000, s. 412). Biorąc pod uwagę kwestię przywództwa należy zauważyć znaczącą stabilność elity partyjnej: trzech liderów charakteryzowanych tu najszerzej partii Miklos Duray, Bela Bulgar oraz Csaky Pal wciąż jest w polityce (20 lat po końcu analizowanego zakresu czasowego).

Odpowiadając na drugie pytanie, dotyczące wyborców partii węgierskich, można było zauważyć, że: 1) przejście do nowej formy organizacyjnej reprezentacji mniejszości węgierskiej, przyniosło wzrost liczby osób głosujących na nową partię (co jednak nie oznaczało wzrostu bezwzględnego wyniku wyborczego – Słowacy także się uaktywnili politycznie, co było konsekwencją antymeciarowskiej mobilizacji); 2) powstanie SMK wiązało się również z drastycznym spadkiem liczby Węgrów zaangażowanych w członkostwo partyjne – tu także zadziałał czynnik instytucjonalny i konieczność ponownego zadeklarowania przynależności; 3) członkowie mniejszości węgierskiej, będąc grupą zróżnicowaną, mogli wybierać z szerokiej oferty ideologicznej, reprezentowanej przez ugrupowania swojej mniejszości. Charakterystycznym było jednak dominujące poparcie dla sił prawicy, skutkujące fiaskiem projektu lewicowego (Ruchu Ludowego Pojednania i Dobrobytu), który, przypomnijmy, uzyskał 0,19% poparcia w wyborach w 1998 roku; 4) można było też zaobserwować terytorialną koncentrację poparcia dla ugrupowań mniejszości węgierskiej – w czterech okręgach (Dunajska Środa, Komarno, Galanta i Nowe Zamki) łączne poparcie dla sił węgierskich stale przekraczało 50%. Obrazowało to potencjał ewentualnego poparcia dla projektu autonomii kulturalnej badanej mniejszości.

Zamykając niniejsze rozważania, warto wspomnieć, że mimo, iż zróżnicowanie organizacyjne zostało zastąpione w 1998 r. powstaniem jednej węgierskiej partii, która pomieściła zarówno radykałów, jak i pragmatyków, stając się stałym elementem słowackiego systemu partyjnego, to

w 2009 r., doszło do podziałów w ramach obozu węgierskiego, co również stanowi interesujący przedmiot analiz (Wojtas, 2017).

Bibliografia

- Antoszewski A. (2005), *Partie polityczne Europy Środkowej i Wschodniej*, Wydawnictwo Forum Naukowe, Poznań–Wrocław.
- Bakke E., Sitter E. (2005), *Patterns of stability. Party Competition and Strategy in Central Europe since 1989*, „Party Politics”, vol. 1, nr 2.
- Beyme von K. (1985), *Political parties in Western democracies*, Gower Publishing Company, New York.
- Biezen van I. (2000), *On the internal balance of party power: party organizations in new democracies*, „Party Politics”, vol. 6, nr 4.
- Cycles (1990–1994) in Slovakia*, w: *Slovakia: Parliamentary Elections 1994: Causes – Consequences – Prospects*, S. Szomolányi, G. Mesežnikov, Slovak Political Science Association and Fridrich Ebert Foundation, Bratislava.
- Deegan-Krause K. (2006), *Elected affinities: democracy and party competition in Slovakia and the Czech Republic*, Stanford University Press, Stanford.
- Deegan-Krause K., Haughton T. (2009), *Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia*, „Politics & Policy”, vol. 37, nr 4.
- Dostál O. (2005), *Národnostné menšiny*, w: *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*, red. M. Kollár, G. Mesežnikov, Inštitút pre verejnú otázku, Bratislava.
- Gherghina S. (2015), *Party Organization and Electoral Volatility in Central and Eastern Europe. Enhancing voter loyalty*, Routledge, New York.
- Gherghina S., Jigla G. (2011), *Explaining Ethnic Mobilisation in Post-Communist Countries*, „Europe-Asia Studies”, vol. 63, nr 1.
- Hlousek V., Kopeček L. (2005), *Cleavages in Contemporary Czech and Slovak Politics: between Persistence and Change*, ECPR Conference – Budapest.
- Horowitz D. (1985), *Ethnic groups in conflict*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London.
- Ishiyama J. T., Breuning M. (1998), *Ethnopolitics in the New Europe*, Lynne Rienner Publishers, London.
- Kasprowicz D. (2013), „Europejskimi oczami, z transylwańską duszą” – etnoregionalizm Unii Demokratycznej Węgrów (UDMR) w Rumunii, „Annales Universitatis Paedagogicae”, nr IX.
- Katz R., Mair P. (1993), *The evolution of party organizations in Europe: the three faces of party organization*, „American review of politics”, nr 14.
- Kopeček L. (2006), *Demokracie, dyktatury a politické stranictví na Slovensku*, Masaryk University, Brno.

- Krivý V. (1999), *Co prezradzaju volebne vysledky? Parlamentarne volby 1992–1998*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava.
- Lipset S. M., Rokkan S. (1967), *Cleavage structures, party systems, and voter alignments: an introduction*, Free Press, New York.
- Malová D. (1995), *The development of Hungarian political parties during the three election cycles (1990–1994) in Slovakia*, w: *Slovakia: Parliamentary Elections 1994*, red. S. Szomolányi, G. Meseznikov, Slovak Political Science Foundation, Bratislava.
- Mihăilescu M. (2008), *The Politics of Minimal „Consensus” Interethnic Opposition Coalitions in Post-Communist Romania (1990–96) and Slovakia (1990–98)*, „East European Politics and Societies”, vol. 22, nr 3.
- Ollos L. (2008), *Programy maďarskych stran*, w: *Maďari na Slovensku (1989–2004)*, red. J. Fazekas, P. Hunčík, Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín.
- Olson M. (1998), *Party Formation and Party System Consolidation in the New Democracies of Central Europe*, „Political Studies”, vol. 46, nr 3.
- Poláčková Z. (2012), *Maďarská menšina v procese transformácie po roku 1989: typológia prechodu od partikulárneho k občianskemu*, projekt VEGA MŠ SR – SAV Politická história a politiky – vyrovnávanie sa s minulosťou, č. 2/0014/12, https://www.sav.sk/.../05111518SPS_2_2015_Z%20Polackova.pd.
- Scarrow S. (2010), *Aktywność polityczna i członkostwo partyjne*, w: R. J. Dalton, H. D. Klingemann, *Zachowania polityczne*, Oxford, PWN, Warszawa.
- Slovensko 1997: Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998* (1998), red. M. Bútorá, M. Ivantýšyn, Institute for Public Affairs, Bratislava.
- Stroschein S. (2011), *Demography in ethnic party fragmentation: Hungarian local voting in Romania*, „Party Politics”, nr 17.
- Šutaj S. (1992), *Problémy slovensko-maďarských vzťahov po II svetovej vojne*, w: *Slovensko-maďarské vzťahy v 20. Stročí*, red. P. Zelenák, Historicky ústav SAV, Slovak Academic Press, Bratislava.
- Učeň P. (2000), *Desať rokov vývoja straníckej politiky a jeho formatívny konflikt*, w: *November 1989 na Slovensku: Súvislosti, predpoklady a dôsledky*, red. J. Pešek, S. Szomolányi, Nadácia Milana Šimečku.
- Wojtas K. (2017), *Partie etniczne Europy Środkowej w wyborach parlamentarnych i lokalnych. Etnicyzacja systemów partyjnych?*, w: *Ćwierć wieku polityki lokalnej w Europie Środkowo-Wschodniej*, red. M. Drzonek, M. Musiał-Karg, A. Wołek, Wydawnictwo Ignatianum, Kraków.
- Wojtas K. (2018), *Catch-all – czy można oprzeć się tendencjom? Partie węgierskiej mniejszości narodowej w Rumunii i na Słowacji*, „Studia Politologiczne”, vol. 49.
- Zatkuliak J. (2005), *Politické strany a hnutia na Slovensku (1989–1992)*, w: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemiach a Československu 1861–2004*, t. II, red. J. Malir, P. Marek, Brno.

- <https://www.sme.sk/c/2118812/madarska-lavicova-strana-vznikne-asi-v-maji.html>, 10.07.2018.
- <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/166835-novym-predsedom-smk-sa-stal-jozsef-berenyi/>, 17.07.2018.
- <http://csakypal.eu/magyar-sorsok-v/>, 19.07.2018.
- <https://www.osobnosti.sk/osobnost/laszlo-gyurovsky-116>, 17.07.2018.
- <http://www.dnesky.sk/uznavana-politicka-edit-bauer-jubiluje/>, 17.07.2018.
- <https://osobnost.aktuality.sk/gyula-bardos/>, 1.07.2018.
- <http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1991/format.htm>.
- <http://www.htmh.hu/rep-frame.htm>, 8.07.2018.
- <http://volby.statistics.sk>, 10.09.2018.

The political parties of Hungarian minority in Slovakia, 1989–1998: actors, elites, electorate

Summary

The aim of the article is to show the multiplicity and diversity of Hungarian ethnic parties existing in the years 1990–1998 within the party system of Slovakia, before the emergence of the Hungarian Coalition Party – Strana maďarskej koalície (SMK) in 1998. This text focuses on answering the following questions: (1) who were the parties' leaders and elites, and whether it is justified to talk about the continuity of personal representation of minorities since 1990; and (2) who voted for different Hungarian minority parties and whether their unification into the SMK brought with it an electoral bonus. An additional aspect of this is the position of the analyzed parties in the competitive system. The text also tries to answer the question of whether the creation of the SMK led to an intensification of the national split within the Slovakian party system.

Key words: ethnic parties, Slovakia, Hungarian minority, party elites, election

